

УДК 006.011

К.С. Пасічник

аспірант Академії митної служби України, м. Дніпропетровськ

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

У статті розглянуто поняття та основні характеристики стандартизації економічної інформації як економічної категорії. Запропоновано набір класифікаційних ознак та видів стандартизації, на перетині яких знаходиться стандартизація економічної інформації. Сформовано перелік основних функцій та завдань стандартизації економічної інформації, виділено три групи її суб'єктів.

Ключові слова: стандартизація, економічна інформація, принципи, завдання, функції, види, суб'єкти.

I. Вступ

Із розвитком суспільства стандартизація продовжує охоплювати все більше сфер життя та діяльності людини. Головною метою цього процесу є захист інтересів як споживачів, так і виробників та держави в цілому. Аналіз стандартизації економічної інформації як економічної категорії, вивчення її видів і завдань дасть змогу обґрунтувати економічне значення та роль стандартизації у різних сферах людської діяльності, що, у свою чергу, є теоретичним підґрунтям для дослідження впливу стандартизації економічної інформації на економічну безпеку й ефективність національної економіки.

Теоретичним аспектам стандартизації приділена увага у працях науковців пострадянського простору, зокрема В.Н. Семерикова, М.Б. Плущевського, В.М. Постики, Н.Н. Семінова та інших. Висвітлення економічного значення стандартизації можна знайти здебільшого у дослідженнях таких зарубіжних учених, як Дж. Акерлоф, П. Девід, Ф. Джонс, К. Метьютс, П. Регібоу, П. Сван і Дж. Хадсон та ін. Проте у працях зазначених авторів мова йде здебільшого про стандартизацію продукції та виробничих процесів. Таким чином, залишаються невирішеними теоретичні аспекти стандартизації такого об'єкта, як економічна інформація.

II. Постановка завдання

Метою статті є виявлення теоретичних досліджень та розробка характеристик стандартизації економічної інформації як економічної категорії.

III. Результати

Для розгляду стандартизації економічної інформації як економічної категорії необхідно навести її визначення, подати класифікацію та визначити основні функції. Для визначення поняття "стандартизація економічної інформації" необхідно проаналізувати дві його складові: стандартизацію та економічну інформацію.

При розгляді поняття "стандартизація" у різних джерелах – нормативно-правовій та законодавчій базі, підручниках і наукових працях – було виділено три основні підходи до його визначення: практичний, науково-теоретичний, системний.

Основним джерелом, де знайшов своє відображення практичний підхід, є законодавча та нормативно-правова база, де стандартизація визначається як діяльність. Так, в ISO 2:2004 "Стандартизація та суміжні види діяльності. Загальний словник" [1] стандартизація визначена як діяльність, спрямована на досягнення оптимального ступеня упорядкування у певній галузі шляхом встановлення положень для загального та багаторазового використання для реально існуючих і потенційних завдань.

Визначення, що надається в ДСТУ 1.1-2001 "Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Терміни та визначення основних понять" [2], відповідає міжнародним стандартам, а Закон України "Про стандартизацію" [3] (далі – Закон) навіть доповнює його, додаючи опис результатів стандартизації: підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усуненню бар'єрів у торгівлі та сприянню науково-технічному співробітництву.

Із ключових слів, які характерні для всіх наведених визначень, можна скласти перелік основних принципів стандартизації: оптимальності, впорядкованості, загальності, багаторазовості, практичності (для вирішення наявних завдань), передбачення (для вирішення потенційних завдань).

Можна виділити ряд науковців, які вважають стандартизацію як науку. Лауреат Нобелівської премії академік Н.Н. Семенов [4] зауважує, що стандартизація за своєю суттю є наукою про форми найбільш ефективної організації виробництва, а також споживання його продуктів. В.Н. Семериков [5, с.44] визначає стандартизацію як науку про форми та методи переробки персона-

льних знань з метою виявлення їх деякої спільності (конструкції, дій тощо) та перетворення цих знань на систему вимог, правил, рекомендацій, придатних для багаторазового застосування під час вирішення реально існуючих або потенційних завдань.

Визначає стандартизацію як науку і В.М. Постика [6, с.26], проте, на відміну від інших, як науку не тільки про форми і методи, а й про закономірності та принципи оптимального впорядкування предметів й процесів наукової та виробничої діяльності людей.

М.Б. Плущевський [7, с.29] відзначає, що стандартизація – це наука про виявлення подій, процесів та об'єктів, що повторюються та встановлюються суб'єктами (словесно чи за допомогою інструментів) раціональної прийнятності об'єктів у процесах їх створення, функціонування та ліквідації після закінчення строку корисної експлуатації, строку придатності (з подальшою утилізацією інертних або шкідливих відходів). Таким чином, цей автор не тільки враховує деякі з принципів стандартизації (практичність та оптимальність), але й наголошує на можливості її застосування у всіх стадіях життя продукції: створення, функціонування та ліквідації.

Третій підхід до визначення стандартизації – системний. Серед представників такого підходу слід виділити індійських учених Л. Верман та Х. Вісвесверайя [8], які розглядали стандартизацію як систему систем: політичної, законодавчої, промислової, транспортної, сільськогосподарської та інших, – які, на їх думку, у своїй сукупності і визначають основну організаційну структуру, характер, цілі та завдання стандартизації у забезпеченні розвитку суспільства.

Що стосується класифікації стандартів, то в економічній літературі не було знайдено широкого обговорення цього питання. Закон [3] надає визначення видів стандартизації лише за однією класифікаційною ознакою: територіальним розповсюдженням, виокремлюючи міжнародну, регіональну та національну стандартизацію.

Міжнародна стандартизація проводиться на міжнародному рівні, участь у ній відкрита для відповідних органів усіх країн. Регіональна стандартизація проводиться на відповідному регіональному рівні, участь у ній відкрита для відповідних органів країн певного географічного або економічного простору. Національна стандартизація проводиться на рівні однієї країни [3].

Вважаємо за доцільне доповнити таку класифікацію ще двома видами: галузевою, що поширюється у рамках певної галузі, та стандартизацією у рамках окремих організацій, що ними самими і впроваджується. Зауважимо, що галузеві стандарти можуть виходити за рамки національних і затверджуватись на міжнародному рівні.

ДСТУ 1.1-2001 [2] поняття “сфера стандартизації” визначає як сферу діяльності, що охоплює взаємопов'язані об'єкти стандартизації, наприклад, машинобудування, транспорт, сільське господарство тощо. У рамках окремої класифікаційної ознаки узагальнили вищенаведені сфери у три: соціальна, правова, економічна, які досить часто дуже пов'язані між собою.

Але ознак територіальної належності та сфери застосування замало для класифікації стандартизації, а відповідно, і стандартів, тому пропонуємо такі класифікаційні ознаки та види стандартизації, які наведені на рис. 1.

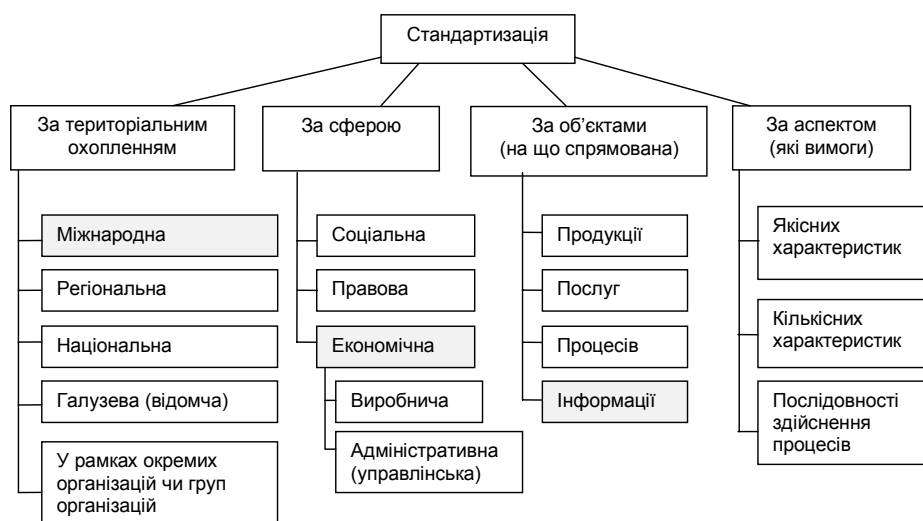

Рис. 1. Види стандартизації за класифікаційними ознаками

Слід зауважити, що запропонований перелік класифікаційних ознак не є вичерпним, крім того будь-які стандарти можна

віднести до різних видів за різними класифікаційними ознаками. Зокрема, існує ряд стандартів, об'єктом яких є інформація в

економічній сфері, тобто економічна інформація. Таким чином, на рис. 1 виділено види стандартизації, на перетині яких виявляється стандартизація економічної інформації.

Що стосується другої складової, економічної інформації, то її тлумаченню здебільшого

приділяють увагу дослідники та науковці у сферах бухгалтерського обліку, економічного аналізу, інформатики й інформаційних технологій. Дослідивши такі джерела, ми узагальнили основні характеристики, якими наділяють автори економічну інформацію в таблиці.

Таблиця

Наукові погляди щодо характеристик економічної інформації

Автор	Сфера застосування		Мета		Види		
	Економічні процеси	Соціальні процеси	Управління	Для зовнішнього користування ¹	Дані обліку ²	Нормативні документи	Економічні показники ³
Апатова Н.В. [9]	+	-	+	-	+	-	+
Велика Радянська енциклопедія [10]	+	+	+	+	+	+	+
Завізеніна Н.С. [11]	+	-	+	-	+	+	+
Моісеєнко Є.В. [12]	+	+	+	-	+	+	+
Терещенко Л.О. [13]	+	+	+	-	+	-	+
Ткаченко В.А. [14]	+	+	+	-	+	-	+

1 – з метою зовнішнього контролю, публічного оприлюднення тощо;

2 – дані бухгалтерського, фінансового, податкового та управлінського обліку;

3 – вартісні та натуральні, планові та фактичні статистичні показники.

Отже, економічна інформація – це сукупність даних, поданих у формі кількісних та якісних показників діяльності суб'єктів господарювання, галузей або національної економіки в цілому, що характеризують соціально-економічні процеси та використовуються з метою управління цими процесами.

Визначення функцій, які виконує стандартизація, можливе за умов дослідження ролі, яку вона відіграє в національній економіці.

Огляд зарубіжної теоретичної літератури, присвяченої стандартам та стандартизації показав, що вона містить обґрунтування необхідності впровадження технічних стандартів, дослідження передумов виникнення стандартів та економічні наслідки, пов'язані з їх впровадженням.

Корисний внесок у розвиток таксономії (вчення про принципи та практику класифікації та систематизації) стандартів зробив П. Девід [15], професор Стенфордського університету, наукові праці якого присвячені економіці технічних, демографічних та інституціональних змін, а також економічній історії США. Залежно від економічної вигоди П. Девід виділяє три категорії стандартів, кожна з яких він робить своєрідним обґрунтуванням існування стандартів.

Сумісність є першим і найбільш широко дослідженим обґрунтуванням для існування стандартів і забезпечує те, що західні економісти називають "network externalities" (зовнішньо орієнтованою мережею).

За наявності зовнішньо орієнтованої мережі користь та переваги від продукту для людини збільшуються разом з тим, як збільшується кількість інших користувачів. Су-

місність стандартів з'являється, щоб допомогти максимізувати розмір мережі, а отже, й економічну вигоду. Аналіз економічної літератури засвідчує, що економічні вигоди від сумісності стандартів є високими. Це можуть бути як прямі вигоди, коли користь мережі для людини збільшується пропорційно до збільшення розміру мережі, так і непрямі, коли великі мережі можуть володіти кращим доступом до послуг і можливістю зниження витрат.

Другим обґрунтуванням для існування стандартів П. Девід визначає забезпечення мінімуму допустимих атрибутів [15]. Ці стандарти виконують функції стандартів безпеки та відповідних стандартів якості у сфері виробництва товарів й надання послуг. Існування мінімальних стандартів якості може знизити операційні витрати та витрати на пошук, оскільки покупцям не потрібно ретельно досліджувати якісні характеристики продукту.

Так, Ф. Джонс і Дж. Хадсон [16] представили теоретичну модель, у якій мінімальний набір стандартів якості сприяє зниженню операційних витрат. Вони стверджують, що стандартизація знижує витрати на невизначеність, пов'язану з оцінюванням якості продукції. Економія ресурсів виражається в скороченні часу і зусиль, які споживачі витрачають на пошук.

П. Сван [17] у звіті, поданому до Департаменту бізнесу, інновацій та промисловості Великої Британії, зазначає, як мінімальні стандарти якості можуть поліпшити міжнародну торгівлю за рахунок зниження операційних витрат.

Третім обґрунтуванням для існування стандартів є надання описової інформації

про продукт. П. Девід [15] називає ці стандарти “технічними довідковими стандартами”, проте ці стандарти характерні не тільки для товарів, що мають технічні характеристики, але й для економічної інформації. Наприклад, Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 “Основні засоби” надає чіткі характеристики активів, які належать до основних засобів.

Четвертим обґрунтуванням для існування стандартів є скорочення розмаїтості. Це пояснення не було включено до таксономії П. Девіду, але було детально розглянуто П. Сваном [17]. Хоча, на перший погляд, це зменшує економічне благополуччя, П. Сван вказує на дві важливі економічні вигоди. По-перше, компанії можуть працювати на великій,

більш ефективні масштаби виробництва і, таким чином, товар може бути виготовлений за нижчою ціною. Другою перевагою обмеження асортименту є впевненість виробників у майбутньому напрямі розвитку промисловості та зменшення ризику досліджень і розвитку. Німецький інститут стандартизації провів опитування серед компаній Німеччини, Австрії та Швейцарії, результати якого показали, що вони спостерігають зниження ризиків, пов'язаних із проведенням наукових досліджень та розвитку і знижує витрати на виконання наукових досліджень і розробок [18].

Отже, провівши аналіз економічної літератури, присвяченої вивченню економічної ролі стандартизації, можемо визначити її завдання та функції, наведені на рис. 2.

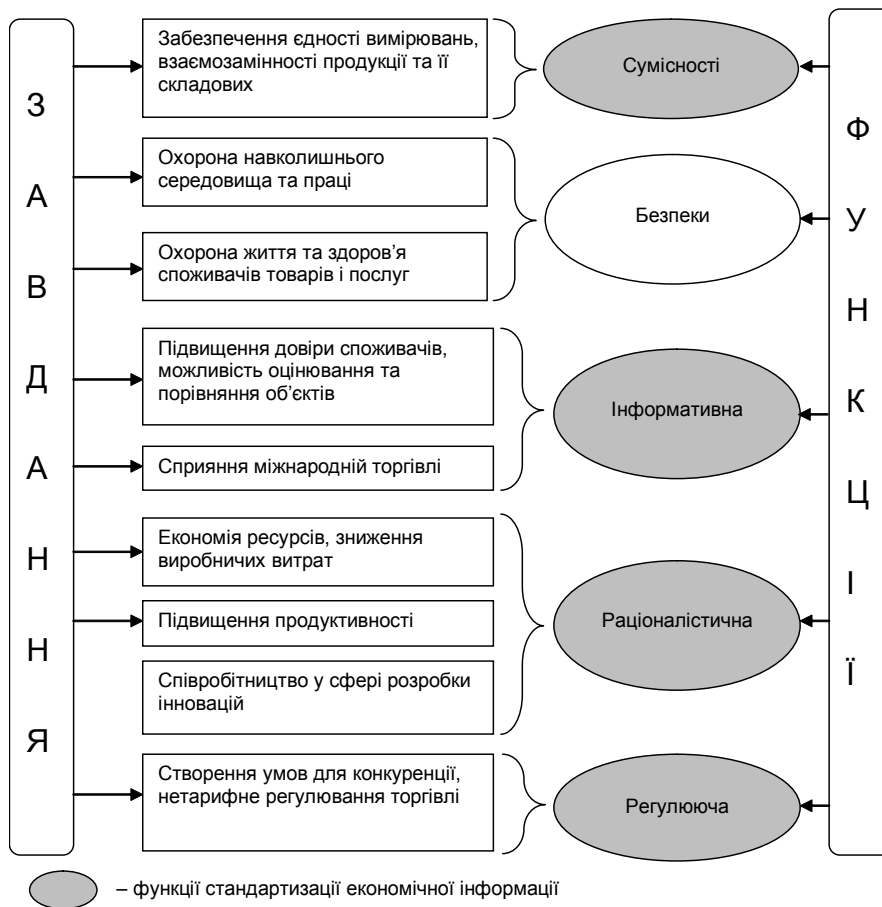

Рис. 2. Завдання та функції стандартизації

Як і будь-яке економічне явище, стандартизація має і свої суб'єкти. Хоча в економічній літературі ми не зустріли такої класифі-

кації, вважаємо доречним виділити три основні групи суб'єктів процесу стандартизації, схему взаємодії яких подано на рис. 3.

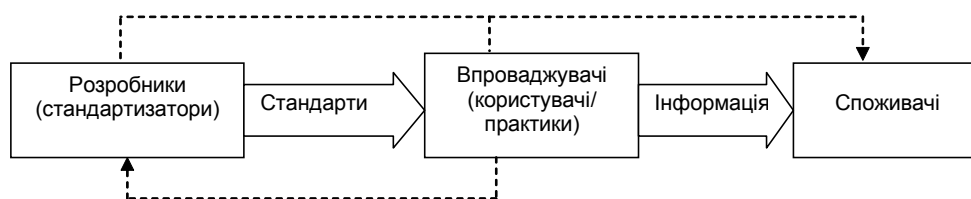

Рис. 3. Схема взаємодії суб'єктів стандартизації економічної інформації

Отже, перша група суб'єктів – це розробники стандартів. На різних рівнях територіального поширення стандартизації ці суб'єкти можуть відрізнятися: від менеджера по персоналу на підприємстві до Міжнародної організації зі стандартизації (ISO), яка розробляє норми стандартів, визнаних багатьма країнами та суб'єктами господарювання. Розробники взаємодіють із другою групою, впроваджувачами стандартів, шляхом встановлення норм (стандартів), які регулюють діяльність останніх. Термін “впроваджувачі стандартів” не слід плутати із розробниками, у цьому випадку він означає впровадження норм стандартів на практиці – у господарській діяльності. На деяких рівнях стандартизації впроваджувачі також можуть виступати розробниками стандартів. Так, наприклад, акредитовані користувачі стандартів ISO можуть брати участь у розробці стандартів, від чого вони отримують свої вигоди.

Впроваджувачі створюють пропозицію економічної інформації, представленої із дотриманням вимог стандартів. Таким чином, створюючи попит на перелічені об'єкти, споживачі стають третьою групою суб'єктів стандартизації. І розробники, і впроваджені також можуть одночасно бути споживачами, якщо вони самі користуються стандартизованою інформацією.

IV. Висновки

Стандартизація як економічна категорія характеризується своїми об'єктами, суб'єктами, функціями, завданнями та може поділятися на види за різними класифікаційними ознаками. Саме на перетині таких класифікаційних ознак перебуває стандартизація економічної інформації, яка за своєю суттю є науковою та практичною діяльністю людини у встановленні положень для загального й багаторазового застосування щодо оптимального ступеня упорядкування та подання сукупності даних, що характеризують соціально-економічні процеси, які відбуваються на різних рівнях національної економіки та використовуються з метою управління цими процесами. Основними функціями, що виконує стандартизація економічної інформації, є інформативна, раціоналістична, регуляторна та функція сумісності, проте цей перелік не є вичерпним і може доповнюватися поруч із збільшенням переліку завдань, які така стандартизація допомагає вирішувати. Проведений аналіз процесу стандартизації економічної інформації як економічної категорії є теоретичною базою для подальшого дослідження її місця та ролі в системі економічної безпеки та ефективності національної економіки.

Список використаної літератури

1. ISO 2:2004 “Стандартизація та суміжні види діяльності. Загальний словник” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iso.org/iso/iso_iec_guide_2_2004.pdf.
2. ДСТУ 1.1-2001 “Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Терміни та визначення основних понять” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dstu-biblio.3dn.ru/load/1-1-0-18>.
3. Закон України “Про стандартизацію” № 2408-III від 17.05.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2408-14>.
4. Семенов Н.Н. Выступление на VII сессии Генеральной Ассамблеи ИСО в Москве / Н.Н. Семенов // Стандарты и качество. – 1967. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vniinmash.ru/i/file/standartizatsya.doc.
5. Семериков В.Н. Стандартизация как наука о нормативно-информационном обеспечении экономического развития государства / В.Н. Семериков // Стандарты и качество – 1997. – № 4. – С. 43–47.
6. Постыка В.М. О проблеме разработки теории стандартизации / В.М. Постыка // Стандарты и качество – 1992. – С. 25–27.
7. Плущевский М.Б. Идея новой концепции стандартизации / М.Б. Плущевский // Стандартизация и качество продукции в СССР – 1991. – № 2. – С.19–38
8. Standartization News [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vniinmash.ru/i/file/standartizatsya.doc
9. Апатова Н.В. Информатика для экономистов : підручник / Н.В. Апатова, О.М. Гончарова, Ю.Ю. Дюлічева. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 456 с.
10. Большая Советская Энциклопедия [Электронный ресурс]. – М. : Советская энциклопедия, 1969–1978. – Т. 48. – Режим доступу: <http://bse.sci-lib.com/article125619.html>.
11. Завізна Н.С. Сутність, генезис і еволюція поняття “інформація” [Електронний ресурс] / Н.С. Завізна // Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2009. – № 22. – С. 202–205. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpchdtu/2009_22_2/articles/Reg_economica/42_Zavizna.pdf.
12. Моисеенко Е.В. Информационные технологии в экономике : учеб. пособ. / Е.В. Моисеенко, Е.Г. Лаврушина. – Владивосток : Изд-во ВГУЭС, 2005. – 232 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://abc.vvsu.ru/Books/inform_tehnolog/default.asp.
13. Терещенко Л.О. Информационные системы и технологии в облiку : навч. посiб. / Л.О. Терещенко, І.І. Матвієнко-Зубенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 187 с.

1. ISO 2:2004 “Стандартизація та суміжні види діяльності. Загальний словник”

14. Ткаченко В.А. Економічна інформатика : навч. посіб. / В.А. Ткаченко, Г.Ю. Під'ячий, В.А. Рябик. – Харків : НТУ “ХПИ”, 2011. – 312 с.
15. David, Paul A. “Some New Standards for the Economics of Standardisation in the Information Age.” Ch. 8 of P. Dasgupta and P. Stoneman (eds.) // Economic Policy and Technological Performance. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.scc.ca/sites/default/files/migrated_files/DLFE-342.pdf.
16. Jones P. Standardization and the Costs of Assessing Quality [Electronic resource] / Jones Philip and Hudson John // European Journal of Political Economy. – 1996. – Vol. 12. – P. 355–361. – Mode of access: <http://ideas.repec.org/e/phu121.html>.
17. Swann G.M. Peter. “The Economics of Standardization.” Final Report for Standards and Technical Regulations Directorate, Department of Trade and Industry, London, 2000 [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/16506/The_Economics_of_Standardization_-_in_English.pdf.
18. Joseph Haimowitz, Joanne Warren. Economic Value of Standardization: The Conference Board of Canada. Submitted to the Standards Council of Canada, 2007. – 48 p. [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.scc.ca/sites/default/files/migrated_files/DLFE-342.pdf.

Стаття надійшла до редакції 07.06.2013.

Пасичнык Е.С. Стандартизация экономической информации как экономическая категория

В статье рассмотрено понятие и основные характеристики стандартизации экономической информации как экономической категории. Предложен набор классификационных признаков и видов стандартизации, на пересечении которых находится стандартизация экономической информации. Сформирован перечень основных функций и заданий стандартизации экономической информации, выделены три группы ее субъектов.

Ключевые слова: стандартизация, экономическая информация, принципы, задания, функции, виды, субъекты.

Pasichnyk K. Standardization of economic information as economic category

The article deals with the definition and characteristics of economic information standardization as economic category. Two parts of economic information standardization definition have been analyzed. Law and thematic literature, three standardization determination approaches (practice, scientific and systematic ones) have been studied. The base standardization principles have been defined: optimality, order, generality, the principle of many times using, practice and prediction.

Investigations in accounting, economic analysis and informatics areas have been studied; the definition of economic information has been investigated.

The economic information definition has been formulated as a result.

Existing standardization types have been studied, new classification fitches have been proposed: by territory, by area, by subject, by aspect. Every classification fetch includes the list of types. The place of economic information standardization has been determined at the intersection of those types.

The foreign authors' studies of economic value of standardization have been analyzed and standardization tasks and functions have been formulated. The functions related to economic information standardization have been pointed up.

Tree subject groups of economic information standardization have been defined. The scheme of those subjects cooperation has been shown.

Conclusion about definition and characteristics of economic information standardization as economic category has been made.

Key words: standardization, economic information, principles, tasks, functions, types, subjects.